

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları : 19

ISSN 1303-5231

DICLE ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

HAKEMLİ DERGİ

CİLT : IX

SAYI : 2

DIYARBAKIR - 2007

KUR'AN-I HAKÎM VE AÇIKLAMALI MEÂLİ

Qur'an al-Hakîm And Its Meaning With Explanation

Muhammed Çelik*

Özet

Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli, Kur'an Tefsiri sahasında otorite olan **Prof. Dr. Suat Yıldırım** tarafından kaleme alınmıştır. Eserin adı "meâl" olsa da esasında özlü bir tefsirdir. Ayet meallerinden sonra ihtiyaç duyulan yerde açıklama gelir. Bu açıklamalar ayet, hadîs ve tefsir kaynaklarına dayanır. Kur'ân'daki hazifler göz önünde bulundurularak mâna boşluğuna ve kopukluğuna meydan verilmemiştir. Kur'an'ın sözlü bir metin olma vasfı mealde kendini belli etmektedir. Bazı surelerin ayet sonlarındakini andıran âhenkli çeviri esere yansıtılmıştır. **Öncekilerin Kitaplarına atıfta bulunulmuş olması Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli'nin en belirgin vasfıdır.**

Anahtar Kelimeler: Suat Yıldırım, Meal, Tefsir, Te'vil, Kur'ân Terçümesi

Abstract

Qur'an al-Hakîm and its explained meaning was written by Suat Yıldırım, a famous scholar on tafseer. Although the name of the work is meaning (meâl) it is actually a concise tafseer. In some places, explanation has been made after the meaning of the verses. These explanations are based on the verses, hadith and tafseer sources. Considering the omissions (Haf) of the Qur'an, it has been avoided from the meaning emptiness and brokenness. The verbal characteristic of the Qur'an almost shows itself through all the work. The harmonious translation of some verses, like the ending verses, has been reflected in the work. The most evident characteristic of this work is **its attributions to the previous Sacred Texts.**

Keywords: Suat Yıldırım, Meaning, Tafseer, Ta'wil, the Translation of the Qur'an

Kur'ân-ı Kerim'in muhatabı insan, hedefi onun dünya ve âhiret mutluluğunu temindir. Kur'ân hidayetini etkin bir tarzda toplumun daha geniş kesimine ulaştırmanın ve ona mal etmenin en pratik yollarından biri meâldir. Prof.

* Prof.Dr. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Dr. Suat Yıldırım Bey Hocamın *Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli* adlı eserinin bu görevi ifa etmede mühim bir rol üstlenmeye namzet olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim "bu eserin ciddi bir emek ve mesai ürünü olduğunu" onu inceleyen Tefsir akademisyenleri açıkça kaydetmektedirler¹.

Klasik biyografi kitaplarında adeta klişeleşmiş şu ifade dikkati çeker: "Müellif ilim ve irfanla tanınan bir ailede neşet etmiştir." Fahrüddin Râzî (606/1209), Muhammed A. Derâz, Ahmed ve Mahmud Şâkir kardeşleri buna örnek verebiliriz. Vâkıa belli başlı ilim alanlarında, sanatlarda hatta meslek dallarında maharet kesp edip temayüz eden şahsiyetlerin genellikle çekirdekten yetişme oldukları, ilgili muhitten geldikleri; bir mirastan beslenip mühim bir ananeden süzülükleri müşahede edilmektedir. Suat Hocamızın müftü bir dede ve babanın evladı oluşu bu geleneği hatırlatmaktadır.

Müellifimiz, Kur'an Tefsiri sahasında haklı olarak otorite kabul edilmekte ve saygı duyulmaktadır². Toplumumuzun şuur altında ve değer yargılarında Kur'an hidayetinin etkin olmasına, ona uygun düşüncenin millete mal edilmesine yönelik örgün ve yaygın çalışmaları yarım asra yaklaşmıştır. O, eskilerin tabiriyle zülcenaheyndir; aksiyon tarafının yanında tefsire dair telif ve tercüme faaliyetleri bu alanda mühim bir ağırlığa sahiptir. Aksiyon yönü, Kur'ân okumalarına mücerret değil müşahhas, teorik değil pratik bir hüviyet kazandırmakta, realiteye uygun yapmaktadır. Hariçten değil dâhilden biri olarak yaklaşanlara Kur'ân nikabını açmakta, ancak kendisine dışarıdan bir yabancı gibi bakanlara ışıklarını kapamaktadır. Hamiyet-i diniye olmadan, zamana dayanan böylesi mühim eserler vücuda getirilemez. Bu itibarla Hocamız, Kur'ân karşısında tarafsız değil taraftır. Nitekim tarafsızlık iddiası karşı tarafı tutmaktır.

Muhterem Müellifimiz, geleneğin verili bilgisini engin potasından geçi-
rerek ve yeniden şekillendirerek memleketimizde Konulu Tefsir alanında bir ekolün oluşmasına öncülük etmek suretiyle³, Kur'ân ve Tefsir çalışmalarına

¹ Prof. Dr. Lütfullah Cebeci, Prof. Dr. Suat Yıldırım'ın "Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli", T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı-D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Kur'ân Mealleri Sempozyumu (Eleştiriler ve Öneriler), 24-26 nisan 2003, İzmir'de sunulan bildiri.

² Lütfullah Cebeci, agb.

³ Konulu tefsire dair yönettiği doktora tezleri: Lütfullah Cebeci, *Kur'an'a Göre Kainattaki Şer Problemi*, 1982; Sadık Kılıç, *Kur'an'da Günah Kavramı*, 1982; Veli Ulutürk, *Kur'an-ı Kerim Allah'ı Nasıl Tanıtıyor?*, 1982; Muhammed Çelik, *Kur'an'ın İkna Hususiyetleri*; Abdulaziz Hatip, *Kur'anın Kaynağı ile İlgili Müsteşriklerin İddialarının Değerlendirilmesi*, 1996; Eyüp Yaka, *Kuranda Ubudiyet ve Boyutları*, 2002; Yunus Ekin, *Kur'an'a Göre İnkâr Kavramı*, 2000; Selman Kuzu, *Kur'ana Göre Hikmet Kavramı*, 2002; Reşit Haylamaz, *Kur'an'a Göre Akıl Kavramı*, 2004. Ayrıca, bu alanda çok sayıda yüksek lisans tezi yönetmiştir .

yeni bir dinamizm getirmiş, bir perspektif kazandırmıştır. Onun, "müfessir" kimliğinin Tefsir geleneği ile mütakabiliyet ilişkisi içinde olan "sahih müfessir" soy kütüğü içinde yer almakla tanımlanabileceğini söyleyebiliriz.

Tefsir duayeni Hocamızın ilmi faaliyetlerinin en mühim semerelerinden birisi, yayınlandıktan sonra hak ettiği ilgiyi görerek yeni baskılarıyla geniş kitlelere ulaşan (2006 sonu itibariyle 500 bin adet) *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli*'dir. D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri tarafından 2007 yılının başında yapılan ankette, İlahiyat Fakülteleri öğrencilerinin en fazla Suat Yıldırım'ın mealini tercih ettikleri anlaşılmıştır. Adı "meâl" olsa da esasında eser özlü bir tefsir niteliğindedir. Nitekim eserin Sunuş'unda ifade ettikleri üzere, Kur'an'ı tefsir etmek isteyen kişinin yapacağı ilk iş, ayeti açıklamaya yardım eden diğer ayetleri bulmaktır. Zirâ "Kur'anın bir kısmı diğer kısmını açıklar" diye bir prensip oluşmuştur. Bunlara işaret etmek üzere âyet meâllerinin sonlarında üç binden fazla âyet referans verilmiştir. Okuyucu ayet mealini takip eden referans ayetlere başvurunca tefsirin başta gelen malzemesini elde etmiş olacaktır. İlk çekirdeklerinin atılmasından itibaren tefsirin birinci basamağı âyetlerin âyetlerle açıklanması olduğuna göre eserin bu şartı ihraz ettiği görülmektedir. Tefsirin ikinci en önemli basamağı ise Hadis'tir. Meâlimizde, az sonra değineceğimiz gibi bu unsur da ihmal edilmemiştir.

Eserin özlü bir tefsir olduğunun bir diğer göstergesi şudur: Okuyucunun, meâlini okurken açıklama ihtiyacı duyup bunu temenni ettiği âyetlerden sonra kırmızı puntolarla dizilmiş açıklama kısmı hemen imdadına yetişmektedir. Meselâ, "Evet, Biz ileride onlara delillerimizi gerek dış dünyada, gerek kendi öz varlıklarında göstereceğiz; ta ki Kur'ân'ın, Allah tarafından gelen gerçeğin ta kendisi olduğu onlar tarafından da iyice anlaşılacak. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?" (Fussilet: 41/53) meâlinden sonra ihtiyaç duyulan şu izah gelir: "Âyetlerin gösterilmesi başlıca şu iki şekilde açıklanır: 1- Kur'ân'ın dâvetinin kısa zamanda dünyada yayılması. 2- Allah'ın insanlara yeryüzünde ve gökte, Kendi varlığına ve birliğine dair delilleri göstermesi. Kur'ân'da bildirdiği birçok hakikatin insanların yaptıkları bilimsel keşiflerle iyice anlaşılacak, Kur'ân'ın Allah katından geldiğini anlamaları."

Açıklama olmadan anlaşılamayacak veya maksattan farklı anlaşılma ihtimali olan yerlerde, gelen izahın okuyucunun imdadına yetiştiğine bir örnek daha verelim:

"Yemin olsun: Biz, ders alınsın diye Kur'ân'ın anlaşılmasını kolaylaştırdık. Haydi var mı düşünen ve ibret alan?" (Kamer: 54/17).

"Bu âyeti yanlış anlayanlar, Kur'ân'ın bütün mânalarını herkesin kolaylıkla anlayacağını iddia ederler. Sathi bir şekilde okumakla anlaşılır, diye onu anlamak için öğrenime gerek olmadığını ve tefsir, hadis, fıkıh ilimlerini dikkate almaksızın açıklanabileceğini ileri sürerler. Hâlbuki bu âyetin yerleştiği muhtevaya bakacak olursak şu mâna anlaşılır: "İnsanlara gerçeği anlatmanın bir yolu da, inkârda direten geçmiş ümmetlerin başlarına gelen kötü âkıbetleri bildirmektir. Bir diğer vasıta ise Kur'ân'ın doğru yolu gösteren delilleri, öğüt ve telkinleridir. Biz o kötü âkıbet tehlikesiyle karşı karşıya gelmenizi istemiyoruz. Onun için, size kolay olan tarafı gösteriyoruz. Kur'ân'ın davetine uyar, âyetlerini düşünürseniz kolayca doğru yolu bulursunuz."

Hazif Meselesi

Kur'ân-ı Kerîm'in bazı ifadelerinde haziflerin olduğu bilinmektedir. Sadece muzafın hazfedildiği yerlerin *bin*'den fazla oluşu⁴ göz önüne alındığında meselenin önemi kendiliğinden anlaşılır. Dolayısıyla karine ile anlaşılacağı için hazif vuku bulan âyeti veya âyetin ilgili kısmını buna göre çevirmek gerekir. Bu hususta en güvenilir yol, hazfedilen kısmı tespite çalışan tefsir kitaplarına başvurmaktır. Sahih bir meâl için haziflerin göz önünde bulundurulmuş olması beklenir. Aksi takdirde anlam kopukluğunun ve boşluğunun ortaya çıkması kaçınılmaz olur. Nitekim bu zaafı malul birçok Meal kitabı vardır⁵.

Kur'ân meali telif etmek için Arapça bilgisinin kâfi gelmeyeceği açıktır. Kur'ân Arapça nazil olmuştur, evet ama O Arapça'nın en büyük kitabıdır. Arap dilinin kuralları Kur'ân'dan devşirilmiştir. Tefsir, Hz. Peygamber (asm)'dan beri devam eden bir vâkıa olduğuna göre, tefsir kaynakları yeni tefsirlerin ve tabiatıyla meallerin yegane kaynağı durumundadır. Bu itibarla, meâl yazılırken tefsir kitaplarından müstağni kalınmaz. Meselâ, binlerce yerde var olan *hazif* konusunda doğru anlama ulaşmak için tefsir kitaplarına müracaattan başka seçenek yoktur. Aksi takdirde en umulmadık yerde hatalı anlam verilmiş olabilir. İşte *Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli*'nin temayüz eden vasıflarında biri Müellifinin *hazif*lerin farkında olması ve bu konuda tefsir kaynaklarına baş vurup anlaşılır bir meale ulaşması, dolayısıyla mâna boşluğuna ve kopukluğuna meydan vermemesidir⁶.

⁴ Dr. Halil İbrahim Kaçar, Türkçe Meallerin Eksilteli Kullanımlar (Hazif Üslûbu) Açısından Değerlendirilmesi, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 30 (2006/1), 4-224.

⁵ Örnekler için bkz. Halil İbrahim Kaçar, agm.

⁶ Örnekler için bkz. Halil İbrahim Kaçar, agm.

Meselâ el-Bakara 2/93 âyetinde muzaf hazfedilmiştir. Meâlimizde bu husus dikkate alınarak sahih mâna verilmiştir. Şöyle: "Küfürleri sebebiyle buzağıya **tapma sevgisi** iliklerine işlemiştir". Altını çizdiğimiz kısım hazif itibarıyla yer almıştır. Karineden anlaşılan bu anlam verilmediği takdirde bit-tabi meâl anlaşılmaz.

Ayrıca cümle haziflerine de rastlanmaktadır. Meselâ, ez-Zümer 39/22 âyetinde cümle hazfi söz konusudur. Hocamız bu hazfi dikkate aldığından âyete sahih bir meal vermiştir. Şöyle: "Hiç Allah'ın, göğsünü İslâm'a açması sebebiyle, Rabbi tarafından nûra kavuşan kimse, kötü tercihinden ötürü fitratını değiştiren, kalbi katılaştıran, göğsü daralan kimse gibi olur mu?" Altı çizili cümle olmadığı takdirde, önceki kısım tam anlaşılmayacaktır.

Hazfin vaki olduğu Hud: 11/20 âyeti, bazı meallerde şöyle verilmiştir: "Azap onlara kat kat verilir; işitemezler ve göremezlerdi". Hocamızın Mealinde ise, azabın sebebi tefsir kitaplarından istifade ile kaydedilmiştir. Şöyle: "Çünkü gerçeği işitmeye tahammül edemiyorlar ve onu göremiyorlardı."

Âyetlerdeki mahzuf kısımların göz önünde bulundurulması, mâna boşluğunu önlemenin yanında okuyucunun işini kolaylaştıran önemli bir işlemdir. Meselâ, "Biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misal ve öğüdü farklı üsluplarla tekrar tekrar ifade ettik. Fakat birçoğu bunları anlamadı. Zira bütün varlıklar için de tartışmaya en düşkün olan varlık, insandır." (Kehf: 18/ 54) Burada altı çizili cümle hazfedilmiştir. Fakat ayetin siyakında zımnen mevcuttur. O kısım konulmayınca boşluk ve kopukluk meydana çıkmaktadır.

Açıklamalar

Bahis konusu ettiğimiz eserin temayüz eden yönlerinden biri de, âyet mealini takip eden açıklamalarda, okuyucunun bilgi edinmek istediği hususlara ağırlık verilmesi, pek çok mühim noktalara işaret olunmasıdır. Meselâ, Nisa suresinin ilk ayetinin açıklama kısmında, toplumsal barışın ve birlikte yaşamının alt yapısını oluşturan şu mühim husus dile getirilmektedir: "Bütün insanlığın aynı baba ve annede birleşen bir tek aile oluşturduğunu, dolayısıyla insanların bu hukuka uygun davranmaları gerektiğini bildiren bu ilk âyet, sürenin konuları için en mükemmel bir giriş durumundadır."

Duruma göre meseleler çağdaş bilimin verileriyle okuyucunun anlayacağı ve iknâ olacağı bir üslupla sunulmaktadır. Meselâ A'râf: 7/172-173 hakkındaki açıklama bu kabildendir: "İnsanlığın babası Hz. Âdemin sulbünden kıyamete kadar gelecek bütün zürriyetini çıkarıp onlara: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' dedi. Onlar da: 'Elbette' dediler. Ve o gün takdir kalemi, kıyamete kadar olacak şeyleri yazdı, bitirdi. Bu son izah aslında çeşitli tariklerden hadis olarak rivâyet edilmiştir. Tefsircilerin ekserisi bunu kabul ettikleri gibi,

Müslümanlar arasında en yaygın inanç da budur. Bütün insanların aslını teşkil eden genlerin, bütün insanların Babasının sulbüne sığabileceğini genetik bilimden öğrenmekteyiz. Allah rûhlar aleminde bu ilk ahdi almış olup, bizlerin "kalû belâ"dan beri Müslüman olmamıza mani yoktur. Allah'ın kudreti böyle yapmayı dilemişse öyledir. Vallahu a'lem."

Tefsirlerde görmeye alıştığımız, bir âyetin anlamının bir kaç vechi varsa onlara da değinme üsûlüne riayet edildiğini görüyoruz: Meselâ, "Sakın yılmayın, üzüntüye kapılmayın, eğer iman ediyorsanız mutlaka üstün gelirsiniz" (Âli İmrân: 3/139) âyetinden sonra şunları okuyoruz: Muhtemel başka mânalar: "Eğer mümin iseniz, yılmayınız üzüntüye kapılmayınız. Çünkü siz hep üstünsünüz." Şu mâna da mümkündür:

"Siz, konum bakımından daha üstün iken yılmayın, üzüntüye kapılmayın. Zira siz, Allah rızası gibi yüce bir gaye ile, O'nun dinini yüceltmek için savaşıyorsunuz. Onlar ise şeytan yolunda savaşıyorlar. Hem sizden ölenler cennette, onlardan ölenler cehennemdedirler." (Neseffî).

Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâlî'nin bu özellikleri ona, eskilerin tabiriyle *ihtisar-ı muhil tatvil-i mumil* olmayan bir tefsir hüviyeti kazandırmaktadır.

Meâl hazırlama işinin tabiatındaki zorluk, eserin Sunuş'unda şöyle ifade edilmektedir: "Kur'an bir güle benzetilirse, en güzel tercümesi, o gülün usta bir elle yapılmış bir resmi gibidir. Kur'anın harfi, yani kelimesi kelimesine tercümesi mümkün olmadığından çevirilerine meâl denilmiştir. Meâl, kelimenin, tam tamına değil de sonuç itibariyle ifade ettiği anlam demektir." (Elmalılı'dan). Bu realiteden dolayı Hocamız, iddialı olmayıp, kendi meâlîni de istisna etmeksizin, "her mealin eksik olmaya mahkum olduğunun peşinen ittifakla kabul edildiğini" ifade etmektedir⁷. Bu husus mühimdir, zira Kur'ân'ın Allah kelâmı oluşunun bir delili ve aynı zamanda gereğidir. Beşer aklı O'nu kuşatamaz ve başka izahlara ihtiyaç bırakmayacak surette tam olarak ifade edemez.

Meselenin hassasiyetinin farkında olarak Hocamız, eserini ilahiyât akademisyenlerine takdim etmek suretiyle, samimi ilmi tekliflere açık olduğunu bildirmiş, bu yöndeki değerlendirmeleri dikkate alacağını göstermiş, katkılarında ötürü bazı ilim adamlarına Sunuş'ta teşekkür etmiştir. Eserin son basısının (2006) Sunuş'unda, bir nevi istidrâkâtla ilgili şöyle demektedir: "Tef-

⁷ Prof. Dr. Suat Yıldırım, Türkçe'nin İmkanlarını Kullanma Yönünden Kur'ân Meâlleri Hakkında Bir Değerlendirme, (24-26 Nisan 2003 İzmir Kur'an Mealleri Sempozyumuna sunulan tebliğ).

sir ve meal çalışmamı, birinci basımından beri sürekli olarak gözden geçirip rötuşlarda bulunmaktayım." Gösterilen bu titizlik, eserin daha da olgunlaşmasını temin etmiştir. "Her ilim sahibinin fevkinde bir Alîm vardır" (Yûsuf: 12/76).

İmdi, bir konuda çokça kitap olmasına rağmen yeni bir eser telif ediliyorsa, mevcutlarından farklı yönlerinin olmasının beklenmesi tabiidir. O halde *Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli*'nin mümeyyiz bazı vasıfları üzerinde durmak gerekir. Eserin Sunuş'unda bunlara değinilmektedir. Biz, bundan da istifade ile tespit edebildiğimiz kadarıyla bu özlü tefsirin bazı vasıflarına değinmeye çalışacağız.

Sunuş'ta Kur'ân'ın nasıl bir kitap olduğu anlatılıp, bu hususta orijinal tespitlere yer verilmektedir. Böylece Kur'ân'a sahih bakışın yol haritası çizilmektedir. "Kur'ân-ı Kerim, âlemlerin Rabbi sıfatı ile Allah'ın sözüdür. Görünen âlemde görünmeyen âlemin dili, gaybın lisanıdır. Büyük kâinat kitabının beşer ifadesine ezeli tercümesidir. Uhrevî âlemlerin mukaddes haritasıdır. Ezeli ebede, yeri göğe, ferşi Arş'a bağlayan nuranî kopmaz zincirdir. Allah'ın insanı kurtarmak için yücelerden sarkıttığı sağlam ipidir. Kur'ân'ın kaynağı ilahî vahiydir. Hedefi insanlığın dünya ve âhirette mutluluklarını sağlamaktır." "Kur'an, (..) Allah'ın tarihe bir müdahalesidir." "Beşerî dildeki ifadeleri istiare ederek, emaneten kullanarak ezeli olan kelâm-ı nefsi, kelâm-ı lafzîye, yani beşer ifadesine bürünmüştür. Onun içindir ki, lâhûfî olması, 'bu dünyadan' olmasına mâni değildir." "Hatta Rahman sûresinin ilk ayetlerinin bildirdiği üzere O Rahman, sırf Kur'ân'ı anlasın diye insana beyan öğretmiştir. Evet, beyan yani anlama ve konuşma hassası bunun için verildiğine göre, insanın yapması gereken de, Kur'an'ı anlayıp hidayetini düşünce ve davranışlarına taze kan gibi taşımak olmalıdır." Kur'ân aklın ve incelemenin konusu olmak, dolayısıyla anlaşılacak üzere gönderilmiştir."

Meâlin değeri ve ona duyulan ihtiyaç şöyle dile getirilir: Allah Teala "Aklınızı kullanıp anlayasınız diye Biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik" (Yusuf Sûresi, 2) buyurur. Bu ayetten açıkça anlaşıldığı üzere Kur'ân'ın mânası gibi lafzı da vahiy eseridir. Zira Arapça olma, mânasının değil, lafzının bir özelliğidir. Ayetin aslındaki ilk cümle bunu bildirirken ikinci cümlesi de Arapça kılınmasından maksadın, Kur'ân'ın mânasının anlaşılması olduğunu bildirmektedir. Böylece Arapça aslını anlamaları mümkün olmayanlar için "Kesinlikle onu insanlara açıklayıp anlatacaksınız ve gizlemeyeceksiniz" (Âl-i İmrân: 3/187) gereğince, insanların kendi dilleri ile, mümkün olduğu kadar açıklanmasının da kesin bir ihtiyaç olduğunu bildirir. Fakat hemen söyleyelim ki tercümelerinin Kur'ân olmasına imkân ve ihtimal yoktur."

Meâlin, Kur'ân'ın yerini tutamayacağı şu müşahhas anlatımla ortaya konur: "Biz insanların kullandığı kelimeler, mânaların muvakkat birer giysisidir. Mânalar ile kelimeler arasındaki ilişki, bir vücudun elbisesi ile ilişkisi gibidir. Bundan dolayı birbirlerinden ayrılmaları, hatta bazen o vücuda daha güzel bir elbise hazırlanması da mümkündür. Ancak Kur'ân'ın lâfızları, elbise değil, vücudun canlı olan derisi durumundadır." Dolayısıyla "mealler Kur'ân hükümünü taşıyamaz, onun yerine konulamaz, mesela namazda okunamaz, içtihad için hüküm istinbatında kullanılamaz."

Edebi zevkin; ilim, kültür ve sanattaki ilerlemelere paralel olarak gelişmesi ve değişmesi gerçeği, yeni meâllerin hazırlanması için başlı başına mühim bir sebep teşkil etmektedir. Bu itibarla, Türkçe Kur'an meallerinde, Türkçe anlatım imkânlarının en iyi şekilde değerlendirilmiş ve ifadelerin olabildiğince güncelleştirilmiş olması beklenir. Mealimiz bu şartı ihraz etmiştir.

Sünnete yaklaşım

Müellifimiz, Kur'ân Sünnet ilgisini ve bunun kozmik boyutunu şöyle dile getirir: "Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselâm Efendimizin, hem on beş asır önce yaşadığı fiilî ve dünyevî hayatı, hem de o günden bu güne devam edip dünyanın her tarafına yayılmış her ırktan, her dilden insanları celbeden manevî hayatı, hayattan ve kâinatın ruhundan süzölmüş, özün özüdür. Hz. Muhammed'in risaleti, evrenin şuurunun şuurudur ve nûrudur. Aynen bunun gibi, Kur'ân vahyi de, hayat veren hakikatlerinin şahadeti ile, kâinatın hayatının rûhu, hatta kâinatın aklıdır. Bu nur dünyadan çıkarsa, yer küremiz aklını kaybedecek, belki de şuursuz kalmış olan başını bir gezegene çarpacak, bir kıyameti koparacak, müthiş sekeratı ile vefat edecek, böylece bu imtihan diyarı büsbütün kapanacaktır." Kur'ân, Hz. Peygamber'e (asm) gelmiştir. Peygamber Efendimiz, Kur'ân'ı, hayatına yansıtıp, yaşayışını ona göre tanzim ederek ve sorulan sualler üzerine veya doğrudan sözleriyle onu tefsir etmiştir. Bu itibarla, Sünnet Kur'ân'ın anlaşılması ve yaşanması için en önemli klâvuz ve yardımcıdır. Bu gerçeği görmezden gelmek, âyette işaret edildiği gibi, beşerin risalet için görevlendirilmesini kabule yanaşmayanların konumuna düşmek demektir: "İnsanlara doğruluk rehberi geldiği zaman inanmalarına engel olan, sadece: 'Allah, resûl olarak bir insan mı gönderdi?' demiş olmalarıdır. De ki: Yeryüzünde yerleşip dolaşanlar melek olsalardı, Biz de onlara gökten resûl olarak melek gönderirdik" (İsrâ: 17/94-95). Böyleleri, "(..) Allah ile resullerini birbirinden ayırmak isterler. (..)" (Nisâ: 150) âyetinin şumulüne girme riski ile karşı karşıyadırlar.

Kur'ân, insanla aynı ontolojik yapıya sahip bir Resûl aracılığıyla bildirilmiştir⁸. Her insan cüzilikten ve süflilikten arınarak en yüksek külli makama çıkıp, Allah'ın hitabına bizzat muhatap olamadığından, insanlar içinde bazı hususi fertler o vazife ile görevlendirilmişlerdir. Bunun iki açıdan münasebeti vardır:

- a) Elçi, insan olacak ki, insanlara muallim olsun;
- b) Ruhun gayet ulvi olacak ki, doğrudan doğruya ilahi hitaba mazhar olsun⁹.

Bu Resûl'ün mazhar olduğu vahyin anlamlarına, öteki insanlardan daha iyi vakıf olması da tabiidir. "Biz sana Kitab'ı gerçek ile indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği biçimde hüküm veresin. (..) ¹⁰"

Sünnet teşri açısından Kur'ân'ı tamamlar. Zira ibadetleri ifâ şekillerini gösteren Sünnet'tir. Ayrıca, âyette bildirilmeyen bazı haramlar Hadis'te kaydedilmiştir. Haddizatında vahiy, Kur'ân'a münhasır değildir¹¹. Âyetlerden, Allah'tan Rasûlü'ne Kur'ân âyetlerinden ayrı olarak bir bilgi akışının olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı, Sünnet'in de Allah'ın korumasında olduğu kaydedilmiştir. Celâluddîn es-Suyûtî şöyle der: İbnu'l-Mübârek'e, "Bu uydurma hadisler ne olacak!?" sorulunca, o, Hadis otoriteleri onlarla meşgul oluyorlar, dedikten sonra, "O Zikir'i Biz indirdik Biz ve O'nun koruyucusu da Biziz¹²;" âyetini okudu.

Bu realiteden dolayı, *Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli* sıklıkla hadise baş vurulmakta, bazen bir âyetin (Meselâ Nisa: 4/59) tefsiri hakkında birkaç hadis kaydedilmektedir. Fâtır: 35/37 âyetinin açıklamasında kezâ hadise müracaat edilir. Şöyle: "Allah bir insana altmış sene ömür verince, artık bu hususta o kulunun mazeret ileri sürmesine imkân bırakmamıştır." Sonra açıklamaya geçilir: "Bu hadis çokça vâki bir durumu bildirmek içindir. Daha az görülen başka durumlar da vardır. Başka yaş bildiren rivayetler var ise de, Allah'u Âlem: 'Bülüğdan sonra her ölen hakkında, bu süre gerçekleşmiş demektir.' Altmış, Hz. Peygamber'den rivayet edildiği üzere en üst sınır demektir. Yani bundan sonra kâfirlîğe hiç mazeret kalmıyor, demektir."

Meâlde bazı usul bilgilerinin dayanakları da verilmektedir. Hucurât: 49/6 hakkında şöyle bir not okuyoruz: Bu âyete dayanarak hadis ravileri *cerh* ve *tâdile* tâbi tutulmuşlardır. Fakihler her haberin değil, ama *nebe'* tarzında

⁸ Kehf: 18/110.

⁹ B. Said Nursi, Risale-i Nur Külliyatı, I, 257 (özetle).

¹⁰ Nisâ: 4/105.

¹¹ Kâsımî, Tefsir, Mukaddime, I, 2.

¹² Hicr: 15/9.

önemli haberlerin tahkik edilmesini şart görürler. Bu, Hadis tedvininde gösterilen titizliğe delalet etmesi açısından mühim bir kayıttır.

Müellif, bir nevi dinin sabiteleri halini almış meselelere yaklaşımda haklı olarak muhafazakârdır. Bu itibarla, baş tarafta ifade ettiğimiz gibi, Tefsir geleneği ile mütekabiliyet ilişkisi içinde olan "sahih müfessir" soy ağacı içinde yer almaktadır. Zira bu din yeni gelmemiştir ve onu ilk defa ele alan günümüz insanı değildir. İslâm dini kadim ve köklüdür. Sırf yenilik adına geleceğe karşı çıkılamaz. "Dinde asıl olan nakildir". Akaid kitaplarında "*Sevâd-ı azama* uyulmalı." kaidesi malumdur. Aksi takdirde din alanında kargaşa ortaya çıkar. Yenilik adına geçmişle ilgileri kopartılmış, köksüz, hafıza kaybı üzerine inşa edilmiş eserler, geleceğe köprü olmak bir tarafa, bugünün ihtiyacını dahi karşılamaz. O halde, Tefsir çalışmalarında temâdî esastır. "Doğru iseniz delilinizi getirin" (Bakara: 2/111) âyeti, ister ispat etmek, isterse nefyetmek için olsun, bir iddiâda bulunan kimsenin mutlaka delilinin bulunması gerektiğini bildirir¹³. Bu itibarla, eserde indi mütalaalar değil, burhana dayalı hususlar ve *sevâd-ı azamın* görüşü ön plandadır.

Sahih dindar bakış

Meâlimizin hususiyetlerinden biri, izahların "sahih dindar bakış açısıyla" yapılmış olması, geleneğin gözetilmesi, meselelere iyi niyetle ve "rıfk" ile yaklaşmış olmasıdır. Bahis konusu Kur'ân olduğuna göre başka türlü düşünülemez. Mesenin burasında, aynı zamanda İslâm Araştırmalarında usûlü de gösteren şu hadisleri anmalıyız. "Bu din metindir, ona rıfk ile yaklaşınız"¹⁴ "Bu din kolaydır. Bu din, onunla tartışmaya giren kimseyi alt eder"¹⁵. Hadis ricalinin, senet tenkidi ile meşgul olup metne pek ilişmemelerine bir de bu açıdan bakmak gerekir. Bu yolla, rasyonalizme düşme kaygısı bertaraf edildiği anlaşılıyor.

Rasyonalist ve pozitivist bakış açıları, dine rıfk ile yaklaşmamanın tezahürüdür. Konu ile ilgili şu tespit meseleyi müşahhas bir anlatımla ortaya koymaktadır: "Mutlak hakikat, sınırlı bakışlarla ihata edilemez. Kur'ân gibi külli bir bakış lâzımdır ki ihata etsin. Kur'ân'dan başka, her ne kadar Kur'ân'dan da ders alıyorlar, fakat külli hakikatin, cüzi zihniyle yalnız bir iki tarafını tamamen görür, onunla meşgul olur, onda hapsolür. Ya ifrat veya tefritle hakikatlerin dengesini bozup uyumunu kaybeder. Meselâ, bir denizde, hesapsız cevherlerin aksamıyla dolu bir definenin bulunduğunu farz edelim. Dalgıçlar, o definenin cevherlerini aramak için dalıyorlar. Gözleri kapalı ol-

¹³ Râzi, et-Tefsîru'l-Kebîr, 2/111 hk., IV, s. 3.

¹⁴ Ahmed b. Hanbel, III, 199.

¹⁵ Buhari, imân 29.

duğundan, el yordamıyla anlarlar. Bir kısmının eline uzunca bir elmas geçer. O dalgıç, bütün hazinenin, uzun direk gibi bir elmastan ibaret olduğuna hükmeder. Arkadaşlarından, başka cevherleri işittiği vakit hayal eder ki, o cevherler bulduğu elmasın tâbileridir, taşları ve nakışlarıdır. Bir kısmının da yuvarlak bir yakut eline geçer. Başkası kare şeklinde bir kehribar bulur. Böylece her biri eliyle gördüğü cevherin, o hazinenin aslı ve en büyük kısmı olduğuna inanır, işittiklerini o hazinenin teferruatı zanneder. O vakit hakikatlerin muvazenesi bozulur, uyum gider. Birçok hakikatin rengi değişir. Bu defa hakikatin gerçek rengini görmek için tevellere ve zorlama yorumlara mecbur kalır. Hattâ, bazan inkâr ve tâtile kadar giderler. (..) Hakikatlerin denizi olan Kur'ân'ın âyetleri o deniz içindeki definenin bir dalgıcısıdır. O âyetlerin gözleri açık olup; defineyi ihata eder. Definde ne var, ne yok, görür. O defineyi öyle bir tenasüp ve intizam ve insicamla tavsif eder, beyan eder ki, hakiki hüsn-ü cemâli gösterir¹⁶."

İslâm Araştırmalarında, zaman zaman uç veren pozitivist ve rasyonalist yaklaşımlar dikkat çekmektedir. Hâlbuki din alanı, pozitif bilimlerden farklıdır. "Din ne fendir ne sanattır; din inançtır." Mamafih Râzî'nin dediği gibi "Nakil, sahih ve sabit olduğunda onu esas olarak almak gerekir. Sahih nakil, sahih akla muhalif olmaz. Zira ikisi aynı kaynaktan gelmektedir."

Rasyonalizmi ikiye ayırmak mümkündür: Menfî, müspet. Menfî rasyonalizm, âyette açıkça reddedilir. "Şayet gökten bir parçanın düştüğünü görseleler, inatlarından ötürü 'Bunlar üst üste yığılmış bulutlardır' derler" (Tûr: 52/44). Bu itibarla, Müellifimiz, eserinde menfî rasyonalizme geçit vermez.

Meselelerin, aklı-sahihle ve iknâ edici yaklaşımlarla ele alınmasını müspet rasyonalizm diye nitelendirebiliriz. Haddizatında İslami ilimler arasında baştan beri yer alan "hikmetu't-teşrî" disiplininin bir esprisi budur. Bu yaklaşımın bazı faydalar sağladığı muhakkaktır. Özellikle entelektüel kesimin buna ihtiyaç duyduğu bir gerçektir.

Âyet ve hadis kaynaklı bu "rıfk" üsûlüne göre hareket ettiğinden dolayı Hocamız, mucizeleri tevile girişmez. Mamafih mucizelerin aklen muhal olmadığını, benzer hadiselerin nadiren de olsa gerçekleşebileceğini kaydetmekle okuyucu iknâ ve irşad edilmektedir. Bu yolla itminan kapısı aralanmaktadır. Meselâ, Saffât: 37/142-144 hakkında şöyle der: "Bazı rasyonalistler, balığın onu yutmasını tevil etmek isterler. Bu olay bir mûcize olarak pekâla gerçekleşmiştir. Kaldı ki mûcize olmaksızın bile normal şekilde şöyle bir olay cereyan etmişti: 1891'de İngiltere'de balina avında bir balıkçı denize düşmüş ve

¹⁶ Risâle-i Nur Külliyyâtı, I, 201.

bir balina da onu yutmuştu. Bir iki gün sonra o balık ölü olarak bulununca, yutmasından 60 saat geçtiği halde o kişi balığın karnından canlı olarak çıkarılmıştı (Mevdudî, Tefhim'den naklen).

A'râf: 7/54 açıklamasındaki *Selef-i Salihin* ifadesi, Hocamızın geçmiş alimlere beslediği hüsn-i zannın ve saygının tezahürüdür. Bahse konu eserin, "sahih dindar bakış açısıyla" ve geleneği gözeten bir edâ ile telif edildiğinin bir diğer göstergesi de, onda sûrelerin faziletleriyle ilgili hadislerle yer verilmiş olmasıdır. Hemen bütün tefsir kitaplarında yer alan ve bazılarınca ihtiyatla yaklaşılacak sûrelerin faziletlerine dair rivayetlere yer vermenin ötesinde, bu rivayetlere öyle yorumlar getirilir ki, bu konuda tereddüde mahal kalmaz. Meselâ Yâsîn Sûresiyle ilgili şöyle bir not okuyoruz: "Hz. Peygamber (a.s.): 'Yâsîn Kur'ân'ın kalbidir' buyurmuştur. Gerçekten bu sûre, kirlenen ruhlara ve canlara, temizlenmiş kanla sürekli olarak hayat bahşeden, çarpıp duran manevî bir kalp durumundadır. Hz. Peygamber: 'Ölmek üzere olanların yanında Yasin sûresini okuyunuz' buyurmakla, onun ölümcül durumda olanlara bile hayatîyet vereceğini bildirmiştir. Gerçekten âhirete doğru yolculuğun sonunda bu hakikat dersini dinlemek pek önemlidir. Bazı alimler ise ölümlerin bile ondan faydalanacaklarını, kabrin başında okunmasının hadiste yeri olduğunu kabul etmişlerdir."

Vâkıa Kur'ân, bir fizik kitabı, bir kimya, coğrafya, tarih kitabı değil, bir dini davet, dua, zikir ve fikir kitabıdır. Kur'ân'ın bir ismi de Zikir'dir. Fikir için okunacağı gibi zikir için de okunmaktadır. Zikir, din hükümlerini ihtivâ eden Kitâb veya Tevrât'ın ismi olduğu gibi, bir çok âyette Kur'ân'ın adıdır (Nahl: 16/43, Tâhâ: 20/99 gibi).

Sözlü metin

Kur'an-ı Kerim, birçok yerde kişiler arasında geçen konuşmalara yer verir. Bunları yazı üslubu ile çevirmekten ziyade, konuşma üslubundaki canlılığı ve hareketi yansıtmak tarzda çevirmek faydalı olur. Haddizatında Kur'an, yazılı değil, sözlü bir metin olarak Cebrail tarafından Hz. Peygamber'e bildirilmiştir. Kur'an'ı okuduğumuzda onun bu hususiyetini rahatlıkla fark ederiz. Onun hitabında soru cevap, karşılıklı konuşma üslubu sıklıkla yer almaktadır. Bu ifade şekillerinin dikkatleri celp ettiği, canlılığı artırdığı açıktır. Kur'an'ın bütün insanlara hitap ettiği ve genel halk kesimini ihmal etmediği göz önüne alındığında bunun önemi kendiliğinden anlaşılır. Bu, kıssalarda daha belirgin bir şekilde tezahür etmektedir. Meâlimizde Kur'an'ın "sözlü bir metin" olma vasfının yansıtıldığı bariz şekilde görülmektedir. Hûd Sûresinde (28-32) Hz. Nuh'un, kavmi ile olan iknâ ve irşada yönelik hitabından bir kesiti buna örnek olarak verelim.

(Hz. Nuh:) "Ben size: Yok: 'Allah'ın hazineleri benim elimdedir'
yok: 'Ben gaybı bilirim'
yok: 'Ben bir meleğim' demiyorum.

Hor gördüğünüz müminlere 'Allah hiçbir hayır, hiçbir meziyet vermez' de demem. Allah onların içlerinde olanı pek iyi bilir. Böyle bir şey yaptığım takdirde ben elbette zalimlerden olurum."

Bir başka örnek: "(Kur'ân'ı kime mal edecekleri konusunda şaşırıp kaldılar, cevapları kendilerini bile tatmin etmeyip durmadan fikir değiştirdiler.) 'Hayır! dediler, 'bu adğâsu ahlâm: karışık karışık rüyalar!'

'Yok yok, böyle değil, anlaşılan onu kendisi uydurmuş!'

'Hayır! bu da değil, galiba o bir şair!'

'Öyleyse önceki peygamberlere verilen mûcizeler kabilinden istediğimiz mûcizeyi bize gösterebilir.'" (Enbiyâ: 21/5). Kezâ İsrâ: 17/90-93 meâlleri de bu eserin, Kur'ân'ın "sözlü bir metin" olma hususiyetini yansıttığına örnek gösterilebilir.

Esma-yı hüsnâ'nın âyetle irtibatının gösterilmesi

Âyet sonlarındaki Esma-yı Hüsnâ'nın, âyetin öncesi ile irtibatının olduğunu göz önünde bulundurmak oldukça mühim bir husustur. Buna dikkat edilmediği takdirde, bu kutlu isim ve sıfatların âyetlerin sonlarına rast gele serpiştirildiği zannedilebilir. Hocamız, Kur'ân'da Ulûhiyet adlı mühim eserinde bu konuyu şöyle açıklamaktadır: "Âyetlerin sonlarında gelen ilâhi isim ve sıfatlar, çoğunlukla âyette bildirilen mânâları, akıllara ve kalblere iyice yerleştirmek için, çok kısa bir özet mahiyetini taşır." (s. 74). Bahis konusu özlü tefsirde bu mühim irtibat ihmal edilmemiştir. Şöyle:

"Eğer Allah'ın kelimelerini yazmak üzere, dünyadaki bütün ağaçlar, kalem olsaydı ve denizlere de yedi deniz daha katılıp bütün onlar da mürekkep olsaydı, bunlar tükenir yine de Allah'ın sözleri tükenmezdi. Allah, öyle azîz, öyle hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir)" (Lukmân: 31/27). Bu âyetin meâlindeki "Allah, öyle azîz, öyle hakîmdir" kısmındaki "öyle" kelimesi, Esmâ-yı Hüsnâ'nın öncesi ile olan irtibatını ifade etmektedir. Kezâ Mümtehine 60/12 âyetinin sonundaki "Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (affi ve ihsanı boldur)" ifadesindeki "Çünkü" kelimesi de aynı fonksiyonu icra etmektedir. Bir örnek daha verelim: "Evladım, yapılan iş; bir hardal tanesi kadar küçük de olsa, bir kayanın içinde saklı da olsa, yahut göklerin veya yerin herhangi bir noktasında bile bulunsa, mutlaka Allah onu meydana çıkarır. Allah öyle latîf, öyle habîrdir (ilmi gizliliklere pek kolay bir tarzda nüfuz eder). (Lukman: 31/16).

İ'câz

Kur'ân'ın en mühim hedeflerinden biri kendi gerçekliğini ispattır. Mealimizde münasebet düştükçe Kur'ân'ın mucize oluş yönlerine işaret olduğunu görmekteyiz. Kamer Suresi'nde dört defa gelen "Yemin olsun: Biz, ders alınsın diye Kur'ân'ın anlaşılmasını kolaylaştırdık. Haydi var mı düşünen ve ibret alan?" (54/17) hakkında şu açıklama gelir: "Bu âyet, Kur'ân'ın hafızlarının çok olacağını bildirir. 600 sayfalık hacimli bir Kitabın her nesilde milyonlarca hafızının bulunması, bu âyetin müjdelediği mucizeyi, kıyamete kadar imzalamaya devam etmektedir. Başka hiçbir kitap için bulunmayan bu özellik şunu ispatlar: İnsanı kim yaratmışsa Kur'ân'ı gönderen de O'dur. O da kitabını korumak için, insanların onu ezberlemesini kolaylaştırmıştır." Hocamın Sunuş'ta kaydettiği şu orijinal bilgiyi icâz çerçevesinde değerlendirebiliriz. "Tokyo Rasathane Müdürlüğü yapmış bir zatın yirmi yıl kadar önce söylediği ve bir TV programında seyrettiğim bir tesbitini hatırlıyorum. Kur'ân'ı kısa bir süre inceledikten sonra bu zat, bazen çocuk safvetinin sezgi ve keşiflerinde rastlanabilecek orijinal bir tespitle, şöyle demişti: 'Anladım ki bu Kur'an, kâinata çok yukarıdan bakan ve her tarafını aynı anda gören bir varlığın sözüdür.' Söyleyen değil, söylenen önemli." Bir de söyleyen değil söylenen.

Bu çerçevede Kur'ân'ın fennî icâzına da değinilir. Meselâ, A'râf: 7/57 hakkında şu bilgiyi okuyoruz: "Havanın, sırf hareketten aldığı kuvvetle su taneciklerinin toplanmasından ibaret olan o ağır bulut kütlelerini kaldırıp yüklenmesi, bir harikadır. Zira tabiata göre hafif, çok ağır yükü kaldırıp taşıyamaz. Fakat, Rabbimiz bu harika özellikleri tabiata kanun olarak yerleştirmek suretiyle muazzam kudret ve rahmetini tanıttırmak istemiştir. Hareketin, hafiflik ve aşırılık hükmünü tersine çevirdiğine işaret eden bu mânayı öğrenme neticesinde uçaklar yapılmıştır. 'Ağır bulut kütlelerini yüklenip kaldıran hava' cümlesi, Kur'ân'ın fennî mucizelerinden birini ihtiva etmektedir. Bu işaretle Kur'ân, cisimlerin havada uçacaklarına imâ ve teşvik etmektedir."

Dinamik ve pratik hususiyeti

Mealimizde öne çıkan retorik değil, dinamik ve pratik yön olduğundan günlük hayatta mümine ışık tutmaktadır. Kur'ân'ın telkin ettiği ruh hâline paralel olarak, açıklamalarda karamsar değil, ümitli olmak gerektiğinin altı çizilmektedir. "İnanıyorsanız en üstün sizsiniz" (Âli İmrân: 3/139) Gayrı Müslimlerin maddi ve teknolojik gelişmişlikleri karşısında bazı Müslümanların inançlarının sarsıntıya uğradığı müşahede edilmektedir. Dolayısıyla ümitli olmak hayati önemi haizdir. Bu itibarla, meselâ Saffât: 37/171-173 hakkında şu mühim not düşünülmektedir: "Âyette geçen 'ordumuz', yani Allah'ın ordusundan maksat Resûlullah (asm) ile birlikte mücahede eden ve onun tebliğ ve cihadını devam ettiren müminlerdir. Ayrıca Allah tarafından müminleri des-

teklemele görevlendirilen gaybî ordular da olabilir. Ancak bu, müminlerin her zaman siyasî sahada galibiyet sağlayacakları mânasına gelmez. Esasen galip gelinecek sahalara çoktur ve siyaset bunlardan sadece biridir. Nitekim peygamberler siyasî yönden galip gelmedikleri yerlerde, ahlâk ve faziletle başarı sağlamışlardır. Ancak, Cahiliye düşünceleri bir süre üstün çıksa bile, kısa bir zaman sonra silinip gitmişlerdir. Fakat peygamberlerin getirdikleri gerçekler, binlerce yıldan beri hakikat olarak devam etmektedir. Demek ki müminler, hüccet yönünden her zaman üstündürler."

Fâtır: 35/39'a düşülen notta yine hayati önemi haiz bu ümit aşıl原因 yaklaşım öne çıkmaktadır: "Mekke'de bu sûrenin nâzil olduğu zaman düşünülürse âyetin bir mucize ihtiva ettiği anlaşılır. Zira âyet ümmet-i Muhammed'in dünyevî hakimiyetini bildirmektedir."

Kur'ân'ın hidayeti ümitvar olmaya irşat etmektedir. Zira "Ye's her kemâle mânidir." Tabiatıyla Meâlimizin açıklamalarında ümitli olma telkin olunmaktadır. İşte Nisâ: 4/141'e dair notta âyetin bu yöndeki hidayetini dikkat çekilmesi oldukça mühimdir ve hayatidir: "Delil ve ispat bakımından, hakikat açısından küfür, İslâm'a üstünlük sağlayamaz. Allah buna fırsat vermez. (..) Fakat bu bir yol ve kanun değil ârizî, geçici bir durumdur. Hakkın üstünlüğü, (vasıtalardan bakımından değil) zâtî değeri yönünden ve bir de sonuç ve ebedî hayat yönündendir."

Müminlerin kâfirlere deneme konusu olmamaları, kafirlerle imtihan edilip onların maskarası durumuna düşmemeleri için öğretilen dua âyeti (Mümtehine: 60/5) hakkındaki aktüel psikolojik bir yorum da bu kabildendir. "Müminlerin kâfirlere deneme konusu (fitne) kılınması şu şekillerde olabilir: 1. Kâfirlerin hâkim ve galip olup müminleri dinden uzaklaştırmak için baskı ve işkence uygulamaları. 2. Müminlere galebe sağlamaları sebebiyle kâfirler kendilerini üstün görüp 'İslâm hak din olsaydı, gerçeklere dayansaydı Müslümanlar böyle perişan olmazlardı.' diye kendi inkârlarını doğru bulmaları. 3. Kâfirler baskı sonucunda müminleri tavizlere sevk edip, İslâmî ahlâk ve faziletlerinden uzaklaştırarak, başka insanlara alay konusu yapmaları." Bittabi müminlerin de bunun tersi bir mantıkla benzer vehme kapılıp, "gayr-ı Müslimler galebe çaldıklarına göre haklı olmasınlar mı?" diye dinlerinden şüpheye düşmemeleri gerekir.

Mealimizde, güncel ve bir o kadar hayati meselelere ikna edici izahlar getirilmektedir. Meselâ, "Fakirliğe düşme endişesi ile evlatlarınızı öldürmeyiniz. Onların da sizin de rızkınızı veren Biz'iz, Şüphesiz ki onları öldürmek büyük bir suçtur" (İsrâ: 17/31) âyeti hakkındaki açıklama bu kabildendir: "Cahiliye döneminin, kız çocukları öldürme âdetinin ötesinde, âyet kürtajı

yasaklıyor. Nüfus nüfuzu artırır. Tarih bize, ülkelerin nüfusları ile beslenme kaynaklarının aynı, hatta daha hızlı bir oranla arttığını göstermektedir. Mesela; Türkiye'nin nüfusu 20 milyon iken, 65 milyon olduğu döneme göre maddî imkanların çok daha az olduğu kesin bir gerçektir."

Kezâ İsrâ: 17/73 âyetinden oldukça güncel ve hayati mesajlar elde edilmektedir. Şöyle: "Hz. Peygamberin ve müminlerin kritik imtihanlarını anlayabilmek için Mekke döneminde Peygamberimiz (asm)'ın yaşadığı halleri düşünelim: Baskı, tehdid, büyük servet teklifleri, kral yapma, en güzel kadınları sağlama, tuzaklar kurma, kendine ve taraflarına yıllarca süren sosyal ve ekonomik boykotlar uygulama gibi. Bunlardan bir tekinin bile nice dâva adamlarını çekip götürdüğü düşünülürse, meselenin kolay olmadığı ortaya çıkar. Âyet Peygamberimizin bunlara önem verdiği mânasına gelmeyip, müminleri çok ciddî imtihanlara hazırlama gayesine mâtuftur."

Ahenkli anlatım

Bazı sûrelerin meâlinde, Kur'an'ın aslı metnindeki ayet sonlarındakini andıran âhenkli çeviriyi görmekteyiz. Bunun gerekçesini Müellifimiz Sunuş'ta şöyle dile getirir: "Kur'an, incelenen yazılı bir kitap olmasının yanında, aynı zamanda okunan, hitap eden, hitabı ve beyanı ile etkili olan bir eserdir. İmkân ölçüsünde okuyucuya onun bu özelliğini hissettirmeye çalışmak uygun olur."

Haddizatında Kur'ân'ın bazı surelerindeki şiirimsi anlatımı dikkat çekmiştir. Öyle ki O'nun bu özelliği muarızlarını, O'nun şiir olduğunu iddia etmeye kadar götürdü. Mealimizde, Kur'ân'ın bu hususî anlatımının yansıtılmaya çalışıldığını görüyoruz. Otuzuncu cüzdeki kısa surelerin meallerinde bunu gördüğümüz gibi orta uzunluktaki surelerin veya bu surelerin bazı ayetlerinin meallerinde de bunu görmekteyiz. Bunu birkaç örnekte görelim:

"Hayır! Siz Allah'tan hep ikramı devam ettirmesini istersiniz ama yetime değer vermezsiniz!

Muhtaçları doyurmaya teşvik etmezsiniz.

Mirasları helâl haram demeden ne gelse yersiniz.

Mal mülk sevgisi ise bütün benliğinizi kaplamış!

Hayır! Bu yaptıklarınız kesinlikle yanlış! (..)

"(..) Ve cehennem getirildiği gün...

İnsan işi anlar o gün!

Ama anlamasının ne faydası var o gün!" (Fecr: 89/17 –23)

Nispeten uzunca bir ayete meal verilirken de bu ahenkli çeviriyi görmek mümkündür. Meselâ:

"(..) Âhirette ise kâfirler için şiddetli bir ceza, müminler için ise Rab'leri tarafından bir mağfîret ve rıza! (..)" (57/20).

Yâsin ve başka bazı sûrelerin mealinde de ahenkli anlatım görülmektedir. Bu, Kur'ân'a layık bir meâl ortaya koymak için büyük emek sarf edildiğinin, üslup çilesi çekildiğinin bir göstergesidir.

Vuzuh, rafine bir dil

Kur'ân'ın bir sıfatı da *mübindir* (5/15). Mübin kelimesinin bir anlamı vâzih, açık demektir. Kur'ân'ın öyle bir vuzûhu vardır ki akli ve zekâsı, bilgisi ve asrı ne olursa olsun, güneş gibi, hava ve su gibi herkes O'ndan istifade eder. Arapça bilen biri okuduğu veya dinlediği zaman mânâlarını, nasihatlerini, irşâtlarını, mefhûmlarını idrâk eder; karşısında huşû ve heybet duyar.

Kur'an'a daha layık meali hazırlama gayreti içinde olarak Müellifimiz Sunuş'ta metodunu şöyle belirtir: "Mealın, yazıldığı dili konuşan insanlar için hazırlandığı da bir gerçektir. Şu halde, mesela Türkçe bir mealin işlevi, Türkçe bilenlerin en kolay, en çabuk ve en net bir şekilde mânaya ulaşmalarını sağlamaktır. Eğer asıl metinde bir ifade tarzı, bir kelime veya bir üslup özelliği bulunuyor ve fakat onun dengi Türkçede yoksa ve ona tam bağlı kalma Türkçe'de tuhaf karşılanacaksa, müfessir onu bırakıp Türkçe anlatımı netleştirmeyi tercih etmelidir. Mesela: "Ben namaz kılmakla emrolundum." yerine "Namaz kılmam emredildi". "Târik'in ne olduğunu sana hangi şey bildirdi?" yerine "Târik nedir bilir misin?"

Asla bağlı kalacağım diye Türkçe anlatımın kapalı bırakılmasının veya Türkçenin meâl elverişli kıvraklığının değerlendirilmemesinin, meâllerden istifadeyi azalttığı bir realitedir. Türkçe meâllerde görülen bu zaafî, *Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli* giderme yolunda önemli bir çığır açmıştır. Meselâ, Hz. Musa (a.s.) ile yardımcısının yolculuklarının bir kesitini anlatan Kehf 18/63 ayetini, hemen bütün meâller "kayaya sığındığımız vakit" şeklinde çevirmişlerdir. Oysa "kayaya sığınmak" anlaşılır bir şey değildir. Meâlimizde bu âyete, "o kayanın yanında mola verdiğimizde" şeklinde anlaşılır ve güncel bir karşılık verilmiştir.

Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli'nde deyimlerden olabildiğince istifade edilmesi, dilinin akıcılığına katkı sağlayan bir başka unsurdur. Meselâ, bazı meâllerde, "Hüdhüdü neye görmüyorum? Yoksa gaiplerden mi oldu?" (Neml: 27/20) denirken, "Yoksa kayıplara mı karıştı?", kezâ "bilgin büyücü" (A'râf: 7/109) yerine, "usta sihirbaz" denmesi, görüldüğü gibi daha yerindedir. Dolayısıyla eserin, olabildiğince geniş bir kesim tarafından istifade edilmesi gayesiyle hazırlandığı anlaşılmaktadır: Âyetler arasında zımnen bulunan irtibatlılara yer verilmesi de bu hedefe matuftur. Böylece Kur'ân üslubuna yabancı

olanların âyetler arasında irtibatsızlık vehmine kapılması önlenmiştir. Bağlaçlarla sağlanan bu irtibat sayesinde okuyucu mâna boşluğu olduğu vehmine kapılmamış olur.

Ayrıca Müellifimizin dediği gibi ilmî olmak için, karmaşık olmak gerekmez. Meal geniş kitle için hazırlandığına göre, doğru bilgileri kolay anlaşılacak tarzda vermesi beklenir. Bu itibarla, kelimeler itina ile seçilmiş, üslup çilesi çekilmiş, rafine bir dil kullanılmıştır. Ayrıca esere "din dili"nin hâkim olduğunu ve okuyucuyu, bekleneceği üzere yoğun bir şekilde dini-manevi bir atmosfere sevk ettiğini ifade etmemiz gerekir. Kelimelere aktüel karşılıklar verilmesini de bu açıdan değerlendirebiliriz. Meselâ: "Teğabün" ve "yevmu'l-kıyâme" "büyük duruşma günü", "necvâ" "kulis", "Ahzâb" "birleşik düşman grupları", "bedelâ" "takas" diye çevrilmiştir.

Kur'ân'ın mesajını, etkili bir tarzda muhataplarına ulaştırma mekanizmalarından birisi mesellerdir. Bu konu, Emsâlû'-Kur'ân ismi altında müstakil bir disiplin halini almıştır. Meseller, mücerret konuları müşahhas bir hale getirmekte, vâzih bir şekle büründürmektedir. Bu itibarla, Meâlimizdeki açıklamalarda yerine göre temsili anlatımlardan da yararlanılmıştır. Meselâ İsrâ: 17/13 hakkındaki not bu kabildendir: "(..) Âyet-i kerime insanın yaptığı her hareketle, âdeta bir kalem gibi, daha doğrusu tuşa dokunmuş gibi, kendi ekranında hayat boyunca bir şeyler yazıp durduğunu, kıyamet günü de, âdeta bunun çıktısını alacağı izlenimini vermektedir. Dünya hayatında nefsin ihtirasları, gafletli insanın iyi ve kötüyü değerlendirmesini önlemektedir. Ama âhirette her şey göz önüne serilecektir."

Meâlin, Kur'ân'ın *mübîn* vasfına makes olması gerekir. Dolayısıyla çevirilerin anlatım açısından cazip, tatlı ve çekici olması için iyi bilinen kelime, kavram ve tabirleri tercih etmeleri beklenir¹⁷. Şu kadar var ki bazı meâller bu şartı haiz değildir¹⁸.

Meal geniş kitle için hazırlandığına göre, doğru bilgileri kolay anlaşılır bir tarzda vermesi beklenir. Kur'an, "lâhûfî bir musiki parçası" değil, tükenmez derin ve geniş anlamları içermektedir. Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli'nin sunilikten uzak sade, munis, yalın ve nezih anlatımıyla bu hususiyeti yansıttığını görüyoruz. Ayrıca çeviri kokmaması da kayda değer bir husustur¹⁹.

¹⁷ Bkz. Gıyasettin Arslan, agm.

¹⁸ Örnekler için bkz. Doç. Dr. Gıyasettin Arslan, Türkçe Kur'ân-ı Kerim Meallerinde Hedef Dilin Önemi, F. Ü. İlahiyat Fak. Dergisi 2003, Sayı, 8, s., 27-44.

¹⁹ Gıyasettin Arslan, agm.

Öncekilerin Kitaplarına atıf meselesi

Bu meseleye önce Kur'ân'ın *Musaddık* (Bakara: 2/97) ve *Müheymin* (Mâide: 5/48) sıfatları açısından bakmamız gerekir. Musaddık, doğrulayıcı anlamını ifade edip, ilahi dinlerdeki ruh birliği²⁰ne delâlet eden bir sıfat olup, resûllerin yanı sıra kitapları da içine almaktadır. Bu sahanın otoritelerinden biri olan Muhammed A. Derâz, konuyu şöyle tahlil etmektedir: "İnsan, fitri bir mantıkla, ilâhi bir gerçeğin başka bir ilâhi gerçekle çelişkiye düşebileceğini pek kabul etmez. Dün değişmez bir gerçek olarak sunulan şeyin, bugün zamanının geçtiği, artık işe yaramaz ve hatta zıddıyla değiştirilmesi gerektiği söylenecek olsa; bu durum kafamızı karıştırır ve bu iki şeyden birisinin yanlış olduğu düşüncesine bizi sevk eder. Nitekim bir fikir üzerinde salâhiyetli kişilerin ittifakı, onun doğruluğunun bir işareti sayılmaktadır. Bu bakımdan bir inanç sistemi, onu destekleyen ve böylece kendisine olan itimadı pekiştiren ne kadar çok otoriteyi etrafına toplarsa, ruhlara olan tesiri de o nispette artar. Salâhiyetli kişilerin çekişmesi, bizi şaşırır, kargaşaya sürükler ve biz, iç huzurumuz için zarûri olan dengeyi sadece onların ittifaklarında buluruz. Gerçekten, başkalarının da aynen bizim gibi düşündüklerini, insanlığın büyük dehalârinin aynı görüşte birleştiklerini, Allah'ın peygamberlerinin birbirlerini teyit edip desteklediklerini görmek, huzur verici bir şeydir²¹."

Kur'ân, bu fikir üzerinde kuvvetli ve ısrarlı bir şekilde durmuştur. O, bütün peygamberlerin Allah'ın himâyesinde tek ve bölünmez bir cemaat teşkil etmelerinin (Enbiyâ: 21/92) yanı sıra, bu birliğin başlangıçta bütün insanlığın birliği olduğunu, ancak sonrakilerin ya ilâhî emirlerin bir kısmını unutmaları (Mâide: 5/13-14) veya bu emirleri noksan bir şekilde sunmaları²² yahut hırs ve menfaatleri peşinde koşmaları yüzünden ihtilafa düşüp, bölündüklerini²³ kesin bir şekilde belirtmiştir.

Hız. Musa, kendisini daima Hız. İbrahim'e, Hız. İshak'a ve Hız. Yakub'a nisbet etmektedir. Hız. İsa da önceki şeriatları ve peygamberleri tasdik ve Son

²⁰ Bkz. Prof. Dr. Süleyman Ateş, İlahi Dinlerdeki Ruh Birliği, <http://www.bilginet.com/dinbilim/profates/index.shtml>

²¹ Prof. Dr. Muhammed Abdullah Derâz, İslâm'ın Öteki Dinlere Karşı Tutumu ve Onlarla Münasebeti, Çev. M. Çelik, Yeni Ümit Dergisi, 1997, Sayı: 37,9-13. krş. Prof. Dr. M. Saîd Ramadân el-Bûtî, "Hz. Muhammed'in Risâletinin Evrenselliği", Ebedî Risâlet, Işık Yay., İzmir, 1993, I, 312 vd.

²² 2/75; 5/13, 41. ²² 2/146, 174, 253; 10/19.

²² Derâz, Mevkifu'l-İslâm mine'l-Edyâni'l-Uhrâ, 181.

²³ M. Fuâd Abdulbaki, Mu'cemu Ğarîbi'l-Kur'ân, 219.

²³ Ebû Şehbe, el-İsrailiyât ve'l-Mevdûât fi Kutubi't-Tefsîr, 13.

Peygamber'i tebşir için gönderilmiştir (Saf: 61/ 6). Hz. Yahya, Hz. İsa'yı tasdik etmiştir (Âli İmrân: 3/39).

Hz. Muhammed (asm) ve Kur'an, önceki resûlleri ve tahrif olunmadan önce ilâhî kitapları tasdik edicidir (Bakara: 2/41, 89, 91, 97, 285).

Kur'an'ın, "kendinden önceki Kitâbları tasdik edici" olduğuna bir sıfat daha ilâve ettiğini görüyoruz: *Müheymin* (Mâide: 5/48). Müheymin (Mâide: 5/48). O, bu kitaplar üzerinde güvenilir bir koruyucu, otorite olmak üzere geldiğini de ilân etmiştir. Koruyucunun, tarih boyunca süregelen doğru ve güzel şeyleri teyit etmekle yetinmeyip, bunun ötesinde, onlara haksız olarak ilâve edilen yabancı unsurlardan himâye edip koruması ve onlara gizli saklı kalabilen gerçeklerden ihtiyaç hâsıl olanlarını ibraz edip beyân etmesi, "bu Kitâblar üzerinde koruyucu olması" meselesine dahildir²⁴. Bir şeye Müheymin demek, onun işi ile alâkadar olmak, hakikatlerine şahidlik etmek ve özünü korumaktır. İbn Abbas, "Müheymin, emîndir; Kur'an kendinden önceki her Kitâb üzerine emin (koruyucu)dir," der²⁵. Kur'an'a muvafık olan haktır, ona aykırı olan ise geçersizdir²⁶. Kur'an, önceki kitaplar için bir nevi "yanlış doğru cetveli" gibidir.

Vakıa Kur'an'ın eski kitaplar karşısında iki konumu vardır: Tasdik ve hakemlik (denetleme). Allah insanı kendi haline bırakmaz, dilediği anda müdahale eder: "Siz haddi aşan bir topluluksunuz diye bu hakikatli mesajla sizi uyarmaktan vaz mı geçeceğiz? Bu mümkün değil!" (Zuhruf: 43/5).

Kur'an, birçok ayette Tevrat, İncil, Zebur, Suhuf (A'lâ: 87/18-19) ve "öncekilerin kitaplarına (zübürü'l-evvelîn)" atıfta bulunur. Hatta "zübürü'l-evvelîn" (Şâra: 26/196) ifadesi, meselenin Kitab-ı Mukaddes'e münhasır olmadığını düşündürür. Hadiseyi Kitab-ı Mukaddes çerçevesinde ele aldığımızda bile bu kitapları incelemeyenlerin, bu konularda, mezkûr kitapların ihtiva ettiği bilgilere vakıf olamayacakları açıktır. Haliyle bu konuları gayr-i müslimlerle konuşamaz, onların iddialarını cevaplayamaz ve susmak zorunda kalırlar. Bir Müslüman'ın bu duruma düşmesi elbette doğru değildir. Şunu da vurgulamak gerekir: Meâlde, önceki kitaplarla Kur'an tefsir edilmiyor, onlardan alıntı yapılmıyor. Yapılan iş, sadece aynı konu hakkında o kitaplardaki yerleri rakamla işaret etmekten ibarettir.

Kur'an'dan önceki semavi kitapların ve suhufun İslam dinindeki yeri açıktır. Bütün Müslümanların "imanın şartları" adı ile bildikleri altı esasan biri, Allah'ın kitaplarına imandır. Kur'an'ın birçok ayetinde bu husus yer almaktadır. "Peygamber, Rabbi tarafından kendisine ne indirildi ise ona iman etti, müminler de. Onlardan her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve resullerine iman etti. 'O'nun resullerinden hiç birini diğerinden ayırt etmeyiz' dediler" (Bakara: 2/285).

İmdi, *Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli*'nde, mevcut Tevrat ve İncil metinleriyle olan paralelliklere atıf yapılmaktadır. Batı ile münasebetlerin her zamankinden daha fazla arttığı bir süreçte, bu atıflar sayesinde elde edilen bilgilerin Hıristiyanlarla hitaplarında Müslümanlara özgüven vereceğini söyleyebiliriz. Müellifimizin Sunuş'ta belirttiği üzere sadece okuyucuya karşılaştırma yapma fırsatı vermek gayesiyle yapılan bu ilave çalışmaya KM (Kitab-ı Mukaddes) kısaltmasıyla işaret edilmiştir. Bazılarının medya yoluyla bu konuda bir takım iddialarda bulunmaları kimi okuyucuları tereddüde sevk etmiş olabilir. Mahut iddiaların, "meyveli ağaç taşlanır" kabilinden olduğu müsellemdir. Mamafih, "batılı tasvir sâfi zihinleri bulandırır" endişesini göz önünde bulundurarak meseleyi ele alacağız.

Müellifimiz, Meal'inin Sunuş'unda bu atıfların gerekçesini şöyle anlatır: "Okuyucumuz, birçok yerde aynı hadisenin Kur'an'daki anlatımı ile öbür kitaplardaki anlatımların ihtiva ettiği farkları öğrenecek ve Kur'an'ın, daha önceki kitaplardan alıntı yaptığı iddiasının çürüklüğünün belgelerini bulacaktır. (Pek çok misal arasında şu ayetlere dair koyduğumuz notlara bakılabilir: 18,60; 19, 15; 20; 20,12; 85; 27,18; 40, 28)."

Tevrat ve İncil nazil oldukları gibi kalmayıp zaman içinde metinleri değişikliğe uğramıştır. Buna işaret eden ayetler vardır (Bakara 75; Maide 13-14). İslam âlimlerinin ekserisi bu değişikliğin hem lafız, hem de mânada olduğunu söylerler. Hocamız da bu fikirde olduğunu eserlerinde açıkça ifade etmektedir²⁷.

Bu meseleye yaklaşım konusuna gelince; İslam alimleri, aslı semavi olan, ancak tahrife maruz kalan kitaplardaki bilgilere yaklaşım konusunda iki farklı tutum izlemişlerdir. Bazıları onları, göz önünde bulundurmazken, bazıları atıfta bulunmuştur. Abdullah b. Amr b. As'tan gelen rivayete göre o şöyle dedi: Kur'ân'daki "Ey Peygamber, Biz seni şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik" (Ahzâb: 33/45) âyeti, Tevrat'ta şöyle gelir: "Ey Peygamber,

²⁷ Kur'ân'da Ulûhiyet, Kayıhan Yay., İstanbul, 1987, s. 16; Mevcut Kaynaklara Göre Hristiyanlık" (1. basım Diyanet İşleri Başkanlığı, 1988. 3. basım 1995 İstanbul).

Biz seni şahit, müjdeleyici, uyarıcı, ümmilere savunucu olarak gönderdik. Sen elbette benim vâdim (ahdim) ve Peygamberimsin. Sana ben 'mütevekkil' adını verdim. Bu Peygamber kötü huylu, katı kalbli, çarşılarda çığırkan değildir. O, kötülüğe kötülükle mukabele etmez, belki onu af ve mağfiretle karşılar. Allah, sapıklığa düşen kavmi, Peygamber'le 'lâ ilâhe illallah' diyerek doğrultmadıkça onun ruhunu almayacaktır. Allah, kör gözleri, sağır kulakları, kapalı gönülleri o milletle açacaktır²⁸." Erken dönem siyer yazarlarından olup kendisinden sonraki bütün siyer kaynaklarına referans olan İbnu İshak (85/151), Sîre'sinde Tevrat ve İncil'e 12 defa atıfta bulunmuştur²⁹. Hz. Peygamber (asm)'ın önceki kitaplarda müjdelendiği bu atıflar sayesinde ortaya konmaktadır. Aksi takdirde bu nasıl mümkün olur?

Müfessirler Taberi, İmam Gazali, İbn Hazm, İbn Teymiyye, Rahmetullah el-Hindi, Hüseyin Cisri, Manastırlı İsmail Hakkı, Muhammed Reşid Rıza, Seyyid Kutub, Mevdudi, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, M.Tahir İbn Aşur, Muhammed Deraz o kitaplara atıfta bulunurlar. Muhammed Hamidullah ve Muhammed Esed ise Türkçe'ye çevrilen meallerinde önceki kitaplara sistematik bir şekilde atıfta bulunmuşlardır. Bu, bilimsel ihtiyaçtan ötürüdür. Dolayısıyla Meal, bu yönüyle, sahanın uzmanları için yararlı görülmektedir³⁰.

Kur'an'ı Hakim ve Açıklamalı Meal'inde yapılan da bu paralelliklere atıfta bulunmaktan ibarettir. Yoksa o kitaplardan iktibas yapılması ve o bilgilerle Kur'an'ın açıklanması gibi bir işlem söz konusu değildir. Mesela, Kur'an'ı Kerim Âli İmrân: 3/51de Hz. İsa (a.s.)'ın ağzından "Şüphesiz yok ki Allah hem sizin, hem de benim Rabbidir. Öyleyse yalnız O'na ibadet edin!" der. Hz. İsa (a.s.)'ın bu mânadaki sözünü bildirmek için Yuhanna 20/17 cümlesine atıfta bulunmakta hangi mahzur olabilir? Kaldığı düşünülen notlara bakıldığında Kur'ân ile önceki kitaplar arasındaki derin farkların işaret edildiği açıkça görülmektedir. Bunun için Yusuf: 12/100; Bakara: 2/37 Meryem: 19/20 hakkındaki notlara bakılabilir.

Mealde, bahsi geçen kitaplardan iktibas kimi zaman tenkit için zikredilmektedir. Meselâ, "Ailene ve ümmetine namaz kılmalarını emret, kendin de namaza devam et. (..)" Tâhâ: 20/132'den sonra, "Allah'ın, kullarına ihtiyacı olmadığını, namazı, ibadeti kullarının kendi faydaları için emrettiğini" (Râzi'den) kaydettikten sonra şunları okuyoruz: "Tevrat'ın elimizdeki nüsha-

²⁸ İbnu Hacer el-Askelânî, Fethu'l-Bârî, VIII, 585.

²⁹ İbnu İshak, Sîre, Thk. Muhammed Hamidullah, Konya, 1401/1981.

³⁰ Lütfullah Cebeci, Suat Yıldırım'ın "Kur'an-ı Hakim ve Açıklamalı Meâli", İzmir Meâl Sempozyumu'nda sunulan bildiri.

sında sık rastlanan bir tanımlamaya göre, namaz 'kıskanç bir Tanrıya ödenen bir vergi veya haraç' olarak değil, fakat sadece ifa edenin kendi yararına olan bir fiil olarak anlaşılmalıdır."

Öte yandan, bilimsel çalışma yapan herkes şunu pekiyi bilir: Bu kabil atıflar onlarca çeşit maksat için olabilir: Bazen iktibas, bazen alınan bir fikir, bazen reddetme, bazen aykırı bir yön, bazen bir deyim, bazen müşterek bir teşbih vb. şeyler için olabilir. Atfın sadece mana uygunluğunu göstermediğini bütün araştırmacılar pekiyi bilirler. Mahut kişiler tarafından medyaya taşınan A'râf: 7/40 ayetine dair İncil'e yapılan atıf, mühim bir farkı göstermektedir. Şöyle: Kur'an, suçlu kâfirlerin Cennete giremeyeceklerini bildirirken, İncil zenginlerin giremeyeceklerini bildirmektedir. Okurun bir mukayese yapıp bu farkı görmesinde elbette fayda vardır. Sunacağımız şu tespit de aynı gerçeği işaret etmektedir: "İbn Abbâs'ın her söylediği sözün hadis olması gerekmediği gibi, her naklettiği şeyi tasvip ettiği anlamına da gelmez. Zira İbnu Abbas gençliğinde israiliyata, bazı hakikatlerin ortaya çıkması için hikaye yoluyla bir derecede yer vermiştir³¹".

Yapılan bu tasarrufun, başlangıçtan beri süregelen normal ve faydalı bir işlem olmasına rağmen birileri tarafından "Kur'ân İncilleştiriliyor" diye yansıtılmaya çalışılması büsbütün temelsizdir. Zira Kur'ân metni ayrıdır, meâl ayrıdır. Aralarındaki fark, iltibas kabul etmeyecek kadar büyüktür. Zira asli metin ilahidir, bir tanedir, değişmezdir; çeviri ise beşeridir, binlercedir, değişkendir. Bu itibarla, mealin Kur'ân'ın yerini tutmadığını herkes bilmekte ve kabul etmektedir. Kur'ân metni, sadırlardaki ve satırlardaki iki nevi şahitle dünyanın her tarafında milyarlarca defa koruma altındadır. Onu hiç kimse değiştirememiştir, değiştiremez de. Nitekim, bir kelimesini değiştirmeye tevessül edenin ölüsünü arz içine kabul etmemiş, kusup dışarı fırlatmıştır³².

İbnu Cerîr et-Taberî (310/922)'nin, Tefsirinde Ehl-i Kitâb'ın rivayetlerine sıklıkla yer vermesi konusunda, bu eserin tahkikli neşrini gerçekleştiren iki kardeşten biri olan Mahmûd Şâkir şunları kaydeder: "Kur'ân'ın mânaları hakkında önceki iki kitap (Tevrat ve İncil) ehlinden bazı rivayetler zikrettim. Bundan maksadım, Taberî'nin bu rivayetleri delil olarak sunmadaki metodunu ortaya koymak ve insanların Taberî'nin maksadını anlamada nasıl hataya düştüklerini açıklamaktır. Gerçek şu ki Taberî, bu rivayetleri, 'batılın hiçbir şekilde yaşanamayacağı' Allah'ın Kitâbı'na bir otorite (müheymin) yapmamıştır. Ayrıca her bir rivayetten sonra, Taberî'nin, o rivayetin isnadı hakkın-

³¹ B. Said Nursi, Muhakemât, 56.

³² Bkz. Buhârî, menakıb 25; İbn Ebî Dâvûd, Kitabu'l-Mesâhif, 3.

daki sözünü açıklamak istedim. Bu isnad, Allah'ın dini ve Kitâbı'nın tefsiri hakkında bir delil ifade etmez. Taberî'nin bu tür rivayetleri delil olarak getirmesi, bir kelimenin mânâsını anlamak veya cümlenin siyakına kadim şiiri delil olarak sunmak gibidir³³.”

Şunu da belirtmek gerekir: Öceki kitaplar Tevrat, Zebur ve İncillere munhasır değildir. Kur'ân ile başka kitaplar arasında paralelliklerin de söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Mesela, Eski Yunan, Mısır, Hint, Çin ve Babil edebiyatlarında, hatta Avustralya, Yeni Gine, Malaya, Burma, Amerika'nın çeşitli yerlerinde Hz. Nuh (a.s.) kıssasına benzer anlatımların varlığını bilmek (bkz. A'râf: 7/59 hakkındaki not), olayın aslının olduğunu ortaya koyması açısından müspet katkısı inkâr edebilir mi?

Bütün bunlara rağmen Müellifimiz, yapılacak tekliflere açık olduğunu göstermiştir. Bu çerçevede, bazı ilim adamlarının, önceki kitaplara yapılan bu atıfların dipnota indirilmesi temennileri, şekille ilgili olmasına rağmen son baskıda (2006) yerine getirilmiş, bunda bir beis görülmemiştir.

“Elbette bu Kur'ân en doğru, en elverişli, en kıvamında olan yola iletir” (Kehf: 18/9).

³³ Mahmûd M. Şâkir, Tefsîru't-Taberî'nin baş tarafında, Mektebetu İbn Teymiyye, el-Kâhire, 2. tab', ts., I, 16-17.